

Bogstart & Sprogstart

Et biblioteksperspektiv på børn, sprogstimulering & litteratur

Elbeshausen, Hans; Christensen, Bodil; Blåstedt, Jette Maria

Publication date:
2015

Document version
Andet version

Citation for published version (APA):

Elbeshausen, H., Christensen, B., & Blåstedt, J. M. (2015). Bogstart & Sprogstart: Et biblioteksperspektiv på børn, sprogstimulering & litteratur. Odense Centralbibliotek.

BOG START

&

SPROG START

*Et biblioteks-
perspektiv på børn,
sprogstimulering
& litteratur*

BAGGRUND

Med bogstart til sprogstart

Kulturstyrelsen gav i september 2014 tilskud til kursusprogrammet *Med Bogstart til sprogstart*, der blev udarbejdet af Centralbibliotekerne i Odense og Vejle og afsluttet 1. april 2015. Målet med programmet var at udbrede bibliotekernes gode erfaringer med at fremme læselysten og den opsøgende formidling. Programmet var henvendt mod bibliotekskommuner, der ønsker at skabe bedre livsmuligheder for udsatte børn og børn i udsatte boligområder. I kurserne har der især været fokus på, hvordan folkebibliotekerne på nye måder kan styrke små børns sprog og møde med børnelitteraturen.

Denne folder er baseret på deltagernes erfaringer med sprogstimulering og er tænkt som inspiration for det videre arbejde i kommunerne. Den viser, hvordan biblioteker allerede i dag fremmer læselysten og stimulerer børns sprog. Desuden tydeliggør den, hvordan samarbejde, partnerskaber og kompetenceudvikling kan bidrage til at sætte retning for fremtidige initiativer og projekter i kommunerne.

Bogstart

Det overordnede formål med Bogstart er at:

- give børn og deres forældre gode fælles oplevelser med bøger
- fremme barnets kærlighed til bøger
- styrke forældrene i at støtte deres børns sproglige udvikling
- opmuntre familier med små børn til at benytte bibliotekets tilbud

Forskningen viser en klar sammenhæng mellem tidlig sprogtilegnelse og senere læse- og skrivefærdigheder. Forældrene spiller en stor rolle, når det gælder om at styrke barnets sprog- og læsefærdigheder. Derfor er et af Bogstarts væsentlige formål netop at komme i dialog med forældrene om, hvor vigtige tidlige sprogaktiviteter for barnets møde med skolelivets udfordringer er.

Med Bogstart til sprogstart er udarbejdet af arbejdsgruppen:

- Najat Bahij, Bogstartsformidler og pædagog, Odense Centralbibliotek
- Katrine Bjærge Skøtt, Bibliotekar og Bogstartsformidler, Vejle Bibliotekerne
- Jette Blåstedt, projektleder, Odense Centralbibliotek

- Lillian Grützmeier, Bibliotekar og Bogstartsformidler, Vejle Bibliotekerne
- Mogens Wind Jensen, Bibliotekar, Odense Centralbibliotek

Kurserne er tilrettelagt i samarbejde med og faciliteret af Frederikke Winther, Aalborg Universitet København og Hans Elbeshausen, IVA, Københavns Universitet

Udgiver Odense Centralbibliotek og Vejle Bibliotekerne

Redaktion Hans Elbeshausen og Bodil Christensen, Det Informationsvidenskabelige Akademi, Københavns Universitet og Jette Maria Blåstedt, Odense Centralbibliotek.

Design Make®

2015
ISBN 978-87-7415-331-3
Oplag 1.500 stk.

BOGSTART

KØBENHAVNS
UNIVERSITET

STYRELSEN

Odense Centralbibliotek

VEJLE
BIBLIOTEKERNE

AT FREMME LÆSELYST

For børnebiblioteket har læselysten altid været et grundlæggende princip: Man ønskede at fremme lysten til at læse hos barnet med henblik på at skabe motiverede og kompetente læsere. Biblioteket fulgte ingen pædagogisk dagsorden, ingen læreplaner men kun det levende ord og de arrangementer, der formidler glæden og nytten ved at læse. Den pædagogiske tilgang til læsning var forbeholdt skolen, og det var skolebiblioteket, der støttede op om den.

Læselyst og læsepligt hænger tæt sammen. Men er læselyst et resultat af de anstrengelser, den enkelte elev og skolen gør sig for at skabe kompetente læsere? Eller er læselysten en forudsætning for, at elevens og skolens anstrengelser lykkes, nemlig at uddanne kompetente læsere? Mere læsning er betinget af en tilpas høj læsekompetence og drives af den enkeltes motivation. At opleve at kunne mestre læsningens udfordringer frigør mod og energi til også at give sig i kast med de vanskelige læseopgaver.

I løbet af de sidste to årtier er der især hos politikerne opstået bekymringer. Læsefærdighederne menes ikke længere at slå til. Når eleven oplever egne færdigheder som begrænsede, forsøger han fremover at undgå udfordringer. Der er ikke frit valg på alle livets hylder men kun på nogle af de nederste, som professor Carsten Elbro formulerer det i bogen "Læsevanskeligheder" fra 2008. På nationalt og kommunalt plan har man derfor igangsat forskellige initiativer, der skal sikre en god læse- og sprogkultur i hjemmet og daginstitutionerne.

Grundtanken er at lade tilegnelsen af læse- og sprogfærdigheder starte allerede ved fødslen og følge op på dem ved hjælp af pædagogiske handleplaner.

At udvide sproglig læring til førskolealderen betyder, at biblioteker må tage stilling til, hvordan læselyst fremover formidles. Sammenhæng mellem læselyst og læsepligt skal revurderes. Denne folder viser, hvordan biblioteker fremmer læselysten og udvider børns læsekompetencer. På baggrund af projektet *Med bogstart til sprogstart*, der har været gennemført i Århus og Odense i 2014 og 2015, gengives erfaringer fra bibliotekarens praksis med sproglig læring og personlig kompetenceudvikling.

Kan vi bruge erfaringerne og lade os inspirere af dem? Hvordan får vi fokus på det vigtige samarbejde mellem forskellige faggrupper og fagligheder? Hvad enten du er biblioteksleder, pædagog, tale-høre-pædagog, familierådgiver, dagplejemor, bibliotekar, sundhedsplejerske eller kommunal beslutningstager, så læs folderen og døm selv.

AT
ARBEJDE

MED LÆSELYST

Biblioteker har i dag mange forskellige tilbud, der understøtter børns sprogtilegnelse og udvikling af læsefærdigheder. Nogle tilbud formidles på biblioteket og i bogbussen, andre gange tager bibliotekaren på besøg i skoler og børnehaver eller inviterer til forældre- eller barselscafeer. Målgruppen er forældre, personale i daginstitutioner, sundhedsplejersker og lærere.

1 — *Sprogtrolden*

Projektet *Sprogtrolden fra Brønderslev Bibliotek* henvender sig til børn i privat og kommunal dagpleje. Det afholdes i dagplejernes legestuer og består af to dele: Man starter med sange, musik, rim og remser samt dramatisering af eventyr for børn og dagplejere. Anden del består af en faglig samtale med dagplejerne, der drejer sig om sprogkufferter, sprogstimulering gennem børnebøger og vigtighed af et stort ordforråd for børnenes udvikling.

Eksempler fra biblioteker i hele landet

2 — *Læseøer og biblioteker i børnehaver*

Børnebibliotekarerne har et stort materialekundskab. Med den viden indretter de læseøer og biblioteker i børnehaver og kommer med jævne mellemrum forbi med friske forsyninger af motiverende og stimulerende læse- og lyttestof. Ved den lejlighed giver de en kort orientering om dialogisk læsning eller de nyeste udgivelser af børnebøger. Pointen er, at sprogstimulering giver bedre resultater, når materialet er af høj kvalitet.

3 — *Oplysnings- og aktivitetsrum*

Periodevis forvandles børnebiblioteket til et *oplysnings- og aktivitetsrum*. Når der inviteres til barselscafé, kan vordende og nybagte forældre få svar på mange af de spørgsmål, de har i forbindelse med børneopdragelse. Bibliotekaren organiserer de lokale videnressourcer og inviterer sundhedsplejersker, sexologer og tandlæger på biblioteket, hvor bibliotekaren selv fortæller om pegebøger og sprogstimulering.

Der arrangeres også en del andre aktiviteter på biblioteket: f.eks. gratis baby-rytmik og baby-swing for forældre og børn samt indretning af særlige læseøer med afholdelse af læse- og fortælletimer for børn i forskellige aldre. I oplæsningsteater gøres litteratur levende, og der spilles også teater med tekster, der er tilpasset tosprogede børn.

4 — *Partnerskaber*

Bibliotekarer arbejder sammen med andre faggrupper om at stimulere læsningen og fremelske læselysten hos børn, allerede før de begynder i skole.

- Bibliotekaren og sundhedsplejersken har i Vejle Kommune udviklet projektet "Eventyrlig leg med sproget". Projektet er for de 0 – 6-årige og blev gennemført ved at inddrage mange frivillige, der skulle motivere forældrene til at lege og synge med deres børn samt læse og fortælle for dem. Formålet var at skabe et godt sprogmiljø i hjemmet.
- Brønderslev Kommune har igangsat projektet Familieiværksætterne, som er et tværfagligt samarbejde mellem offentlige og private aktører i kommunen. Ideen bag projektet er at hjælpe nye forældre med at skabe gode muligheder for deres familie. Sprogstimulering er et af de mange temaer, som bliver berørt på møderne for Familieiværksætterne. Bibliotekarer bidrager med informationer om sprogstimulering, dialogisk læsning og valg af godt læsestof.

5 — *Foredrag*

Børnebibliotekarer er flittige foredragsholdere. De afholder kurser og underviser blandt andet om læsefærdigheder, læselyst og dialogisk læsning. Målgruppen er pædagoger og tosprogpædagoger, SOSU-studerende eller kursister på Familieliv-kurserne, hvor man blandt andet lærer om vigtigheden af at stimulere sit barn.

6 — *Opsøgende formidling*

Opsøgende formidlingsarbejde i tilknytning til Bogstart: Biblioteksansatte i udsatte boligområder besøger på aftalte tidspunkter småbørnsforældre. De tager en boggave med og taler med forældrene om, hvordan man stimulerer sit barns sprog, og hvorfor sprogstimulering er vigtig for barnets kognitive, sociale og motoriske udvikling.

AT FREMME

Sprogstimulering kan angribes fra mange vinkler. Bibliotekarens tilgang baserer sig på det udviklede materialekendskab samt den opsøgende og relationsskabende formidling. Disse kompetencer skaber muligheder men medfører også begrænsninger. Bibliotekets materialer og arrangementer er et tilbud til alle. Den rette (dvs. brugerorienterede) formidling lukker op for de potentialer, der gemmer sig i de mange fysiske og digitale medier og er med til at motivere lysten til at bruge dem. Men bibliotekaren kan ikke foretage sprogvurderinger eller opstille handleplaner, der fremmer

barnets sproglige og sociale udvikling. Det kan til gengæld tale-høre-pædagoger og lærere.

SAM- ARBEJDET OM LÆSE- LYSTEN

Tværfaglighed

At kunne tilbyde gode rammer for barnets sproglige udvikling er også betinget af, at de mange færdigheder, der skal til for at udvikle barnets sprog- og læsefærdigheder, spiller fint sammen. Derfor er det vigtigt med et udvidet samarbejde. I dag findes der mange samarbejdsrelationer på tværs i kommunen. Bibliotekets samarbejdspartnere er for eksempel tale-hørepædagoger, lærere i folkeskolen og i musikskolen, ergoterapeuter, jordemødre, dagplejemødre, skolebibliotekarer, sundhedsplejersker, familiekonsulenter eller den frivillige lektiehjælper.

Kompetencenetværk

Et udvidet samarbejde hviler på, at man kender til hinandens specialer og er indstillet på at bruge dem til at styrke barnets læsevne og udvikle dets læseglæde. Et udvidet samarbejde fører til en samling af viden og færdigheder i kompetencenetværk eller kompetencecentre, som styrker specialisterens kommunikation. Videndeling og erfaringsudveksling på tværs af fag højner kompetenceniveauet generelt, tilvejebringer afstemte sprogkoncepter, effektiviserer det praktiske arbejde og styrker udviklingen af innovative løsninger. Et kommunalt kompetencenetværk kan med fordel suppleres med et fagligt netværk for de bibliotekarer, der arbejder med sprogstimulering, sprogtilegnelse og bogstart.

Kurset *Med bogstart til sprogstart* har netop været et godt eksempel på, hvordan ekspertise fra andre fag har tilført bibliotekarerne ny viden og nye perspektiver på sprogstimulering og den opsøgende formidling. På samme måde kan kompetencenetværk på tværs bidrage til at udvide det enkeltes fags syn på sprogstimulering.

AT FÅ MERE VIDEN OM LÆSELYST OG SPROG- TILEGNNELSE

*En vigtig del af kurset **Med Bogstart til Sprogstart** bestod af fem inspirerende foredrag med forskellige emner lige fra hjernens udvikling til rimkommunikation og mange andre elementer med betydning for børns sprogtilegnelse og udvikling af glæden ved at dele oplevelser gennem litteratur.*

Børnelitteratur, der udvikler

Lektor Caroline Sehested

Børnelitteratur udfordrer barnet gennem fortællingens form og indhold. Derfor skal tekst og billede fange barnets opmærksomhed og invitere til dialogisk læsning. Dialogen er kilden til gode oplevelser og hygge (rekreativt), den fremmer barnets sprogudvikling (didaktisk) og skaber en læse- og bogkultur i hjemmet og institutionen (æstetisk).

Bogstart: En personlig beretning om bibliotekets rolle

Journalist ved Politiken Tarek Omar

Børn med indvandrerbaggrund har ikke den nærmest naturgivne forbindelse til dansk kultur i form af sange, fortællinger og bøger. Deres forældre er ikke vejledere, når det gælder uddannelse. Derfor har børnene brug for en anerkendende voksen. Bogstartere hjælper dem i gang, de udviser empati og har forventninger til forældrene.

Sprog smitter ikke! Om familiens aktive rolle i udviklingen af børns sprog

Skoleleder Lene Vagtholm

I videnssamfundet erstattes mekanisk og individuel læring med social læring. Literacy er livslang læring og sætter én i stand til at opnå personlige mål, udvikle viden og deltage i fællesskaber. Sprog smitter ikke, og sproglig viden skabes sammen med andre. Derfor skal færdigheder stimuleres og afprøves i forskellige sociale og kulturelle kontekster.

Børn, sprog og hjerne – hjerneforskning og sprogtilegnelse

*Forfatter og foredragsholder
Ann Elisabeth Knudsen*

Hjerner udvikler sig, når de stimuleres. De aktiveres gennem leg, sprog eller sang, og det forøger antallet af forbindelsestråde imellem hjernecellerne. Børns læring er betinget af både hjernens stimulering, hjernebjælkens størrelse, dens modning og kønshormonerne. Der kan være halvanden års forskel i hjernemodning på piger og drenge.

Hvordan sætter jeg mig selv i spil i den opsøgende formidling

*Forfatter og foredragsholder
Lotte Salling*

Fysisk aktivitet fremmer læring. Bøger skal gøres levende ved at stimulere kroppen, sanserne og motorikken. Fagter understøtter læring og logisk tænkning. Rim og remser danner basis for børns talesprog. Formidleren skal være begejstrende og autentisk, han iscenesætter bogen, viser sanserne og demonstrerer de bevægelser, som bogen rummer.

AT FOR-
MIDLE
LÆSE-
LYST
PÅ
NYE
MÅDER

Bogstartprojektet kan ikke fungere uden den opsøgende formidling. Bibliotekaren skal måske både ringe på døren og etablere direkte kontakt til forældre, der kommer på biblioteket, og mange føler dette udfordrende i forhold til fagets professionsetik. Fra et være neutral formidler, der stiller materialer til rådighed, ændrer rollen sig, så man nu skal være opsøgende og udfordre sig selv. Nu har den biblioteksansatte en mission: At formidle et konkret budskab om værdien af sprogstimulering for de helt små børn.

Forumteater

For at arbejde konkret med de nye dilemmaer og udfordringer blev en del af kurset gennemført med hjælp fra det interaktive teater "Forumteatret", der kan beskrives som en metode, der fremmer reflekteret handling. Et hold skuespillere præsenterer scener fra besøg, hvor biblioteksansatte skal formidle deres viden og skabe kontakter uden for det traditionelle biblioteksrum.

Kursisterne udarbejdede fortællinger om hjemmebesøg i udsatte boligområder, opsøgende arbejde ved et lokalt børnecirkusarrangement og afhentning af bogpakken på biblioteket. Skuespillerne gennemspillede på kursisternes forslag alternative handlingsforløb, og dilemmaer blev udfordret og diskuteret undervejs.

Det interaktive Forumteater gjorde udfordringerne konkrete og håndgribelige og sikrede et stort og bredt engagement – og der kom mange overraskende løsningsforslag fra deltagerne. Samtidig var arbejdsformen underholdende og skabte fælles refleksion og læring.

Følording

Som en del af kursusforløbet *Med Bogstart til sprogstart* har kursusdeltagerne kunnet tilmelde sig en følording i henholdsvis Vejle og Odense. Følordningen er en slags sidemandsoplæring, hvor erfarne bogstartsformidlere i praksis demonstrerer, hvordan hjemmebesøg forberedes, gennemføres og bliver fulgt op på. Følordningen giver mulighed for at udveksle ideer, erfaringer, arbejdsmetoder og viden og er udviklende for både afsender og modtager.

AT SKABE RESUL- TATER

Sprogstart og bogstart i udsatte boligområder er også et kommunalt anliggende. Mange steder har man formuleret en særlig politik eller udarbejdet handlingsplaner for området. Sprogstimulering og sprogtilegnelse – set fra barnets og forældrenes perspektiv – er en langstrakt proces, der kræver vedvarende opmærksomhed. Allerede i dag bidrager biblioteker med særlig viden og specifikke færdigheder til at udvikle en god sprogkultur i kommunen. Dette bidrag kan blive mere synligt og indgå som et aktiv i både handleplaner og sprogpolitikker.

SAMMEN MED BIBLIO- TEKERNE

En hjælp til at prioritere

Bogstart, den opsøgende formidling og sprogstimuleringens mange formidlingsformer har udvidet biblioteksrummet. Det er ikke længere selve biblioteket, men også brugernes hjem, samarbejdspartnernes institutionelle og fysiske rammer og offentlighedens mange rum, der udgør formidlingens arenaer. Med sprogarbejdet i det udvidede biblioteksrum kommer andre opgaver og arbejdsformer i fokus.

Tilvalget af nye børnebøger kan nu i endnu højere grad ske med et bestemt formål for øje, nemlig at understøtte den stimulerende læsning og at skabe æstetiske oplevelser gennem litteraturen. Samarbejdet med sprogpædagogen kan føre til en gensidig kvalificering af de sprogstimulerende initiativer i kommunen. Og dialogen med børnehavepædagogen om leg, læring og udvikling i de pædagogiske læreplaner kan understøtte sprogarbejdet på biblioteket.

Samarbejde på tværs

Et øget samarbejde med andre faggrupper og den opsøgende formidling forudsætter andre og mere differentierede dialogformer. Dialogen med brugeren om sproget er aktiv formidling. Samarbejdet med andre faggrupper hviler på professionel kommunikation. Det afføder et behov for supplerende viden og færdigheder, der understøtter bibliotekets sprogarbejde. Sprogstimulering og bogstart i det nye biblioteksrum hviler på en samlet kvalifikationsprofil og kræver en vision og mission, der modsvarer disse opgaver.

Ildsjæle

Der er en god og lang tradition for ildsjæle i bibliotekssektoren. Mange udviklingsprojekter startede som en ide. Den enkelte bibliotekar eller faggruppe fik ideen, da man for tredje gang skulle lægge øre til det samme brugerønske. Ønsket gav anledning til at finde på nye løsninger, skabe nye koncepter og reorganisere kendte praksisser. Der skulle findes ressourcer og resourcepersoner, konceptet kunne udvikles sammen med.

I *Med Bogstart til Sprogstart*-projektet beretter kursisterne om deres idérigdom, når det gælder sprogstimulering og opsøgende formidlingsarbejde. Det er vigtigt at støtte op om denne drivkraft. Men der efterlyses også en praksis, der gør det muligt at udvikle sprog- og bogstartsaktiviteter på en mere formaliseret måde. Det kunne være gennem systematiske evalueringer, interne temamøder eller et udviklingssamarbejde med de eksterne samarbejdspartnere i kommunen.

BOGSTART

I 2009 lancerede Kulturstyrelsen programmet Bogstart, der skal give børn i udsatte boligområder et bedre udgangspunkt for at lære at læse. Barnet får 4 gratis bogpakker, inden det fylder 4 år. De biblioteksansatte besøger familier og daginstitutioner, og familien inviteres på biblioteket; der tales om sprogets betydning og glæden ved at dele børnelitteratur.

SPROGSTART

Sprogstart betegner den sprogstimulerende praksis, der foregår i biblioteksregi. Det kan for eksempel være dialogisk læsning, indretning af biblioteker i børnehaver, sang og leg på biblioteket eller i daginstitutioner, forældre-børn-cafeer på biblioteket, læselyst-aktiviteter m.v.

KOMMENTARER FRA BIBLIOTEKARER, DER DELTOG I KURSET

"Jeg ser det som helt naturligt, at biblioteket påtager sig rollen som opsøgende formidler. Vi kan møde folk med vores faglighed uden at være en del af de sociale myndigheder. Forstået på den måde, at vi er neutrale og i forvejen gode til at skabe relationer."

"I vores bibliotek arbejder vi med sprogstimulering hele vejen rundt – som en integreret del af bibliotekets samlede indsats. Vi integrerer arbejdet med materialevalg, tilgængelighed i forhold til præsentation, åbningstider og formidling, personale med specialviden, markedsføring og samarbejde i relevante netværk."